

Dvadeset i drugi znanstveni skup "Pazinski memorijal" još je jednom potvrdio da ima niz povijesnih tema o Istri i susjednim hrvatskim i slovenskim krajevima te o talijansko-južnoslavenskim odnosima u 19. i 20. st. koje su vrlo vrijedne istraživanja i proučavanja. Dovoljno je reći da je vrlo istaknuti talijanski iredentistički prvak i historičar Tomaso Luciani sasvim marginalno spominjan u hrvatskoj historiografiji te da je referat M. Bertoše prvi hrvatski osvrt na život i djelo toga znamenitoga kreatora povijesnih događaja. Iako je simpozij održan sa znatno smanjenim brojem referenata (skup je zadnjih godina obično trajao dva – tri dana), jer se moralo odstupiti od uobičajene, dvadesetljetne prakse zbog ratne agresije na Hrvatsku, održavanje skupa pokazuje volju organizatora i sudionika da ne podlegnu panici i ratnoj psihozi, da pokažu svoja stajališta prema obnovljenim velikosrpskim i talijanskim neofašističko-neoiredentističkim zahtjevima za dijelovima Hrvatske, da iznošenjem arhivskih i drugih činjenica upozore na pravo stanje stvari. U tome smislu treba – u prvom redu – gledati ovogodišnji, 22. znanstveni skup "Pazinski memorijal".

Petar Strčić

ZNANSTVENI SKUP "OGNJESLAV UTJEŠENOVIĆ OSTROŽINSKI (1817 – 1890)"

U Topuskom je 22 – 23. veljače 1991. održan znanstveni skup "Ognjeslav Utješenović Ostrožinski (1817 – 1890)" u povodu stote obljetnice smrti ovog istaknutog javnog radnika, političara, književnika i teoretičara društvenih odnosa. Organizatori skupa bili su Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Historijski arhiv u Karlovcu i Skupština općine Vrginmost. Podnesena su 23 izlaganja znanstvenika različitih struka, povjesničara, povjesničara književnosti, sociologa, etnologa, lingvisti i drugih. Skup je otvorio Duro Zatezalo, direktor Karlovačkog arhiva.

Uvodno izlaganje, "Shvaćanje Ognjeslava Utješenovića Ostrožinskog o modernizaciji hrvatskog društva u drugoj polovini 19. st.", podnio je *Igor Karaman*. Upozorio je na osnovne značajke nosilaca dviju društvenih etapa u životnom vijeku Ognjeslava Utješenovića, tj. protomodernizacijske etape, kada su glavni društveni sloj bili plemstvo i svećenstvo, i početaka modernizacijske etape od 1860-ih godina, kada se sve jače razvijaju kapitalistički odnosi u Hrvatskoj i počinje se javljati nacionalna industrijska buržoazija. Istaknuo je da Utješenovićevo misao i djelo pripadaju sloju koji je bio nosilac protomodernizacijskih ideja u hrvatskom prostoru. Temeljno određenje Ognjeslavu Utješenoviću dali su, smatra Karaman, procesi prijelaza od tradicionalnog ka modernom društvu.

Franc Cengle u izlaganju "Evropsko intelektualno obzorje Utješenovićevih shvaćanja" analizirao je od koga je Utješenović učio, koju je literaturu čitao i što ga je najviše zanimalo (nacionalna ekonomija, socijalna i agrarna politika i dr.) te naglasio da je Utješenović pripadao evropskom intelektualnom krugu. *Dunja Rihman-Auguštin* govorila je o "Odjelu njemačkog politekonomista i etnologa W. H. Riehla u djelu Ognjeslava Utješenovića Ostrožinskog". Nakon što je dala osnovne podatke o Riehlu, analizirala je koje je njegove ideje Ostrožinski preuzeo. *Vlado Puljiz* imao je referat "Porodične zadruge i tokovi modernizacije društva – kritika pogleda Ognjeslava Utješenovića Ostrožinskog", u kojem je, između ostaloga, govorio o svom shvaćanju procesa modernizacije.

Mario Strecha, "Kućne zadruge u kontekstu Utješenovićeve koncepcije o 'prirodnom' građanskom društvu", objasnio je najprije što je to "prirodno" građansko društvo: u gospodar-

skom smislu riječ je o društvu čija se privreda ne temelji na industrijskoj nego na agrarnoj proizvodnji, a u socijalnom smislu radi se o društvu konstituiranom kao sistem modernih, međusobno povezanih staleža, s tradicionalnom porodicom kao osnovnom grupom. Istaknuto je da je Utješenićeveo ideal bio ostvarenje zatvorenog seljačkog gazdinstva, koje je pronalazio u kućnoj zadruzi, pa ju je stoga i onako zdušno branio.

Agneza Szabo govorila je o Utješenićevoj djelatnosti u središnjim institucijama u Hrvatskoj. U nekoj od hrvatskih središnjih institucija Ostrožinski se pojavio 1842. Bilo je to u "Danici ilirskoj" u kojoj je objavio pjesmu "Jeka od Balkana". Nakon što je ukratko iznijela Utješenićevo sudjelovanje u hrvatskim institucijama, autorica se duže zadržala na analizi polemike oko njegova spjeva "Nedeljko".

Mira Kolar podnijela je izlaganje "Akcije velikog župana Ognjeslava Utješenića Ostrožinskog na privrednom unapređenju varaždinskog područja". U vrijeme dok je bio veliki župan (1875 – 1883) Utješenić je proveo niz akcija, npr. izgradnja prometnica, isušivanje močvarnog zemljišta u selu Plitvice kod Ludbrega, a vrlo je važna i njegova knjiga "Prirodna bogatstva sjeverne Hrvatske", koja je izašla na njemačkom jeziku u Beču. U njoj je Utješenić opisao stanje u rudarstvu, zatim termalna vrela i dao prijedlog za izgradnju željezničke pruge Čakovec-Lepoglava-Zaprešić-Zagreb.

Dragutin Pavličević, "Uloga Ognjeslava Utješenića u narodnom pokretu u Hrvatskom zagorju 1883", ocijenio je Utješenićevo ulogu kao odlučujuću u stišavanju nemira. On je kao dvorski povjerenik slao izvještaje višim vlastima. Pavličević je naglasio da su ti izvještaji bili prave i ozbiljne analize razloga nezadovoljstva seljaka 1883. godine. Istaknuo je i to da je Ostrožinski bio jedan od rijetkih srpskih političara u Hrvatskoj koji nisu prihvatili suradnju s Khuenovim režimom.

Ivan Salečić govorio je o estetičkim nazorima Ognjeslava Utješenića u referatu pod naslovom "Slovo razlike, drugi put", a *Olga Maruševski* poslala je svoje priopćenje "Pouka o slikotvornim umjetnostima", koje je pročitano.

Ivica Golec, "Ilirski pokret u Banskoj krajini 1835 – 1848", govorio je o doprinosu banskoga krajiškog kruga književnosti ilirizma i o Utješenićevoj sudjelovanju u ilirskom pokretu. *Mirjana Strčić* govorila je o Utješenićevoj boravku u Rijeci (1835 – 36) iz koje je ponio lijepe i važne uspomene te stvorio podlogu za svoj budući razvoj. O Utješeniću u varaždinskom kraju govorila je *Božica Filipan*. Ona je temeljito proučila varaždinski arhiv i spise o Utješeniću. Govorila je o njegovoj djelatnosti na mjestu podžupana i velikog župana Varaždinske županije. O jednom segmentu Utješenićeve djelatnosti u Varaždinu govorio je *Jovan Nikolić* u referatu "Aktivnost Utješenića u životu pravoslavne parohije i crkvene opštine u Varaždinu s posebnim osvrtom na gradnju hrama Sv. Đurđa". Istaknuo je da je Utješenić bio duboko religiozan i vjerski naobražen te da je smatrao kako se Srbi i Hrvati moraju ujediniti u političkom, društvenom, ekonomskom i književnom (kulturnom) pogledu ako žele preživjeti kao narod u neprijateljskom okruženju.

Branka Prpa-Jovanović i *Marija Karbić* sačinile su analizu pretplatnika na Utješenićeve "Psalm Davidove" (objavljeni u Beču 1868). Metodom kvantifikacije došle su do rezultata o socioprofesionalnoj, teritorijalnoj, nacionalnoj i obrazovnoj strukturi pretplatnika, kojih je bilo 1727, a ostvarili su 2456 pretplata. Najbrojniji pretplatnici bili su svećenici (28 %) i trgovci (11%), a prema teritoriju iz Srijema i Hrvatske. Među njima bilo je i katoličkih svećenika i institucija.

Vinko Brešić govorio je o Utješeniću i hrvatskoj književnoj povijesti. Analizirao je sinteze povijesti hrvatske književnosti (Šurminovu iz 1898), Ježićevu iz 1944. i Barčevu iz 1953) i neke novije radove Šicela, Živančevića i Frangeša. Smatra da je Utješeniću dano pripadajuće mjesto u ediciji "Pet stoljeća hrvatske književnosti".

Stanko Korać u referatu "Susret poetike klasicizma i poetike usmene književnosti u pjesničkom djelu Ognjeslava Utješenovića Ostrožinskog" podijelio je Utješenovićevu poeziju na dvije cjeline: na djela koja nose obilježje narodne književnosti i na djela koja tih obilježja nemaju, nego su pod utjecajem grčke i rimske književnosti. *Katja Sturm-Schnabl* govorila je o Utješenovićevoj djelatnosti u bečkom slavističkom krugu, odnosno o njegovoj korespondenciji sa šefom slavističke katedre Bečkog sveučilišta Franom Miklošičem. *Divna Zečević* podnijela je referat "Književna djelatnost pučkog pjesnika Ognjeslava Utješenovića Ostrožinskog", a *Dušan Marković* u izlaganju "Između usmenosti i pisanosti" govorio je o Utješenovićevu djelu kao znaku jednog vremena i jedne kulture. Analizirao je "Nedeljka" i sve što taj Utješenovićev spjev povezuje s narodnom pjesmom.

Vlado Đukanović, "Utješenovićev jezik i njegova shvatanja o jeziku Srba i Hrvata", smatra da se mnogi Utješenovićevi stavovi o jeziku i danas mogu primjenjivati, npr. da je jezik jedan isti, da će se dva krajnja narječja susresti na sredini, tj. u ijekavskoj štokavštini.

Ivica Prlender naslovio je svoje izlaganje "Utješenović o Utješenoviću" i u njemu je analizirao Utješenovićevu raspravu "Životopis kardinala brata Gjorgja Utiešenovića, prozvanoga Martinusius". Tu raspravu u kojoj se koristio brojnim izvorima i recentnom historiografskom literaturom Utješenović je napisao 1875, a objavio u "Radu JAZU" 53 – 54, 1880. godine. Prlender je istaknuo da ova rasprava ima vrijednost, ali da u njoj ima i netočnosti, jer je Utješenović – želeći dokazati kardinalovu nevinost – zapadao i u veliku nekritičnost.

Posljednji referat podnio je *Drago Roksanđić*, "Utješenović 'post mortem'". U njemu je prema predlošku suvremene svjetske, posebno francuske historiografije analizirao Utješenovićevu ličnost i djelo na osnovi nekrologa objavljenih nakon njegove smrti. Zaključio je da su hrvatske novine isticale Utješenovićevu pripadnost domovini, srpske novine pripadnost rodu, dok je pripadnost i jednom i drugom rjeđe spominjana. Radikalne srpske novine navodile su samo osnovne podatke iz Utješenovićeve biografije, a radikalne hrvatske novine nisu ni reagirale na njegovu smrt.

U subotu, drugog dana skupa, sudionici su prijepodne posjetili Utješenovićevo rodno selo Ostrožin, a poslijepodne održan je okrugli stol o temi Utješenovićeva djela.

Znanstveni skup o Ognjeslavu Utješenoviću Ostrožinskom bio je vrlo uspješan, premda se osjetio nedostatak pripoćenja o njegovoj političkoj misli i djelatnosti. Valja se nadati da će to biti nadoknađeno u zborniku radova s ovog skupa, to prije što su bili najavljeni neki sudionici s referatima o političkoj misli Ognjeslava Utješenovića.

Damir Agičić

IZVJEŠTAJ O MOSKOVSKOJ ZNANSTVENOJ KONFERENCIJI I RADU U SOVJETSKIM ARHIVIMA

U Moskvi u Institutu slavjanovedenija i balkanistike Akademije nauka SSSR održana je od 25. do 27. lipnja 1991. godine međunarodna naučna konferencija o temi "Rusija i Slaveni (XVIII. stoljeće do 1918. godine)". Konferencija je bila posvećena 90-godišnjici rođenja profesora Moskovskog sveučilišta S. A. Nikitina. Na konferenciji su dominirale tri glavne pod teme: 1. S. A. Nikitin i slavjanovedenje; 2. Slaveni narodi i politika; 3. Društvene, kulturne i znanstvene veze naroda Rusije i Centralne i Jugoistočne Evrope.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Društvo za hrvatsku povjesnicu

REDAKCIJSKI ODBOR
Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUŠ, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK
Ivan KAMPUŠ

LEKTOR I KOREKTOR
Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:
Savez povijesnih društava Hrvatske
Historijski zbornik
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Narudžbe šalžite na adresu:
Filozofski fakultet, Odsjek za povijest, za Historijski zbornik
Zagreb, Ul. Đure Salaja 3

Cijena ovog broja iznosi 20 000 HRD

Izdavanje časopisa sufinancira
Ministarstvo za znanost Republike Hrvatske
Industrogradnja, Zagreb, Savska c. 66 – potpomogla tiskanje rasprave
o Božidaru Magovcu

Slog i prijelom na kompjutoru: DENONA, Pergošićeva 8 – Zagreb
Tisak: KRATIS, Vrapčanska 15 – Zagreb, svibanj 1993.